

ทางสายใหม่ใหม่ในอาเซียน: หนทางสู่ความร่วมมืออย่างยั่งยืน?

Belt and Road Initiative in ASEAN: A Road to Sustainable Development?

ธัญศ โสฬ์พัฒนานนท์¹

1 นักวิจัยประจำศูนย์พัฒนาธรรมศึกษาและนวัตกรรมทางสังคม สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

ทางสายใหม่ใหม่ในอาเซียน : หนทางสู่ความร่วมมืออย่างยั่งยืน?

ความก้าวหน้าของโครงการทางสายใหม่ใหม่ในอาเซียนเริ่มไม่เป็นไปตามแผนความร่วมมือที่เคยประกาศไว้ สถานะของทางสายใหม่ใหม่ในอาเซียนจึงเต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและสร้างประเด็นสงสัยว่าทางสายใหม่ใหม่จะยังเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจในความคิดของประชาคมอาเซียนอีกหรือไม่

เพื่อไขข้อคำถามข้างต้น บทความนี้มุ่งนำเสนอแนะทางสายใหม่ใหม่จากมุมมองของอาเซียน แต่เป็นการมองในภาพรวม เริ่มจากเรียบเรียงข้อมูลและทัศนะทางวิชาการเพื่ออธิบายปัญหาของโครงการในภูมิภาค แล้วใช้ความเข้าใจปัญหาเชื่อมโยงไปสู่คำตอบ ทั้งนี้ ปัญหาของทางสายใหม่ใหม่ในอาเซียนสามารถแบ่งได้ถึง 4 ประเด็น ประกอบไปด้วย (1) ความเป็นโครงการที่เกิดจากความคิดริเริ่มของจีนเป็นหลักแต่ขาดความเข้าใจเชิงพื้นที่ (2) ความอ่อนด้อยในแง่ของเสียงสนับสนุนจากภาคประชาชนในอาเซียน (3) อิทธิพลก่อวนจากภายนอกซึ่งบางสำนักคิดถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด และ (4) ภาพลักษณ์ของโครงการที่ไม่เด่นชัดด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน แต่โครงการนี้ยังคงเดินหน้าต่อไปโดยปราศจากแรงต่อต้านอย่างจริงจัง ทางสายใหม่ใหม่ในอาเซียนจึงไม่ใช่ทั้งโอกาสที่ต้องคว้าไว้หรือกระทั่งภัยคุกคาม แต่เป็นเพียงทางเลือกชั่วคราวที่รอการเปลี่ยนแปลงสู่สิ่งที่ดีกว่า

คำสำคัญ: ทางสายใหม่ใหม่, อาเซียน, ความยั่งยืน

ABSTRACT

Belt and Road Initiative in ASEAN : A Road to Sustainable Development?

The progress of the BRI (Belt and Road Initiative) project has started to deviate from the directions adopted in the agreement with ASEAN. The relation of the project with ASEAN has thus been filled with ambiguity, resulting in a doubt about whether the project remains a significant economic prospect for the community.

To clear this doubt, this article proposes to unveil the meaning of BRI from the ASEAN's perspective. It provides an overview of the project, beginning with a discussion of the information and scholarly viewpoints on the project, and then linking an understanding of the problems to the answer to the issue of doubt about its implications for ASEAN. The problems relating to the BRI include the following: (1) the project is principally China's initiative, which lacks adequate understanding of real needs in the local community; (2) it suffers from weaknesses resulting from a lack of popular support; (3) representing an international influence from outside ASEAN, it is seen as the most significant factor; and (4) it has an unclear image of sustainability. However, the project is still proceeding without a high level of resistance. The concept of BRI in the eyes of ASEAN is hence neither a must-grab opportunity nor a threat. It has become a temporary option awaiting change for the better.

Keyword: New Silk Road, ASEAN, sustainability

บทนำ

ทางสายไหมใหม่เป็นโครงการเชื่อมโยงขนาดใหญ่ที่ประกาศตั้งแต่ ค.ศ. 2013 โดยประธานาธิบดี สี จิ้นผิง ทางสายไหมใหม่แบ่งออกเป็นสองส่วน ได้แก่ หนึ่งแถบ หนึ่งเส้นทางที่เน้นการเชื่อมโยงภาคพื้นดิน รู้จักกันในชื่อ “One Belt One Road” แต่ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น “Belt and Road Initiative” หรือ BRI และทางสายไหมทางทะเลที่เน้นการคมนาคมภาคพื้นสมุทร เรียกว่า “Maritime Silk Road” ทั้งสองโครงการมุ่งประสานความร่วมมือระหว่างประชาชาติในพื้นที่ยุทธศาสตร์ของจีนให้เป็นหนึ่งเดียว ประชาคมอาเซียน (ASEAN) เป็นหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายของการเชื่อมโยงนี้

ในเชิงอุดมการณ์ ทางสายไหมใหม่คือโอกาสของอาเซียนในการที่จะพัฒนาสมรรถนะทางเศรษฐกิจให้เจริญรุดหน้า เพราะสามารถย่อระยะเวลาการส่งสินค้าจากที่ต่าง ๆ ได้ประมาณร้อยละ 50 ใช้ทางรถไฟที่มีความยาวราว 12,000 กิโลเมตรเชื่อมต่อแม้พื้นที่ที่ไม่มีใครเข้าถึง เช่น ป่าทึบในประเทศลาว ที่ราบของมองโกเลียในเพื่ออกเขาในคีร์กีซสถาน (วิศวกรชาวจีนเดินทางสำรวจเส้นทางสายไหม 2.0, 2018: 45) ทางสายไหมใหม่ยังเป็นเรื่องของการเชื่อมโยงด้วยเรือตามชายฝั่งสำคัญและนวัตกรรมการเดินทางสำหรับอนาคตอย่างระบบ hyperloop² บทวิเคราะห์ชื่อ ‘อาเซียน’ ศูนย์กลางเส้นทางสายไหมใหม่ โดย ปิยนุช ผิวเหลือง (2016: ออนไลน์) เสนอว่าทางสายไหมใหม่จะนำอาเซียนไปสู่ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจในที่สุดโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศลุ่มแม่น้ำโขง ได้แก่ ไทย กัมพูชา ลาว เมียนมา และเวียดนาม ในกรณีของทางสายไหมทางทะเล อาเซียนถึงขั้นได้รับการวางตัวให้เป็นศูนย์กลางความเชื่อมโยงซึ่งจะช่วยดึงดูดผู้ลงทุนจากต่างชาติให้สนใจทำธุรกิจในอาเซียนมากขึ้น บทความเรื่อง จีนกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ภายใต้แผนพัฒนาเส้นทางสายไหมใหม่³ เรียบเรียงโดยส่วนเอเชีย

2 เป็นรถไฟความเร็วสูงในทอสูญญากาศ ทำความเร็วได้มากกว่าเครื่องบินพาณิชย์

3 ที่มา : การเสวนานุกรมความรู้ ครั้งที่ 5 เรื่อง “จีนกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ภายใต้แผนพัฒนาเส้นทางสายไหมใหม่” โดยธนาคารกรุงเทพ เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2015 ณ อาคารสำนักงานใหญ่ ธนาคารกรุงเทพ

ตะวันออก, สำนักเอเชีย แอฟริกา และยุโรปตะวันออก (2015 : 1-2) แสดงข้อมูลซึ่งสอดคล้องกับบทวิเคราะห์ของปิยนุช ผิวเหลือง กล่าวคือ ทางสายใหม่ใหม่มีแนวโน้มที่จะสร้างความก้าวหน้าให้แก่ภูมิภาคอาเซียนใน 4 ด้านด้วยกัน ได้แก่

1) เชื่อมโยงระบบโครงสร้างพื้นฐานในภูมิภาค โดยจีนรับบทบาทสนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระหว่างกัน

2) เสริมสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ เพราะมีแนวโน้มว่ามูลค่าการค้าระหว่างจีนและอาเซียนอาจสูงถึงระดับ 1 ล้านล้านเหรียญสหรัฐฯ ภายใน ค.ศ. 2020 พร้อมมูลค่าการลงทุนมากกว่า 1 แสนล้านเหรียญสหรัฐฯ

3) กระตุ้นเงินทุนด้วยแผนเงินกู้ต่างๆ เช่น แผนเงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำจำนวน 1 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐฯ ผ่านธนาคาร AIIB (Asian Infrastructure Investment Bank) หรือ เงินทุนมูลค่า 3 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ผ่านกองทุนความร่วมมือด้านการลงทุนจีน-อาเซียน

4) กระชับมิตรสัมพันธ์ระหว่างจีนและอาเซียน ใช้การเชื่อมโยงเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม การศึกษา การท่องเที่ยว

แต่เมื่อถึงยุคปัจจุบัน การเชื่อมโยงในภูมิภาคอาเซียนที่ปรากฏตามสื่อบางแหล่งกลับแสดงชุดข้อมูลที่ชี้ว่าทางสายใหม่ใหม่กำลังเผชิญกับอุปสรรคนานัปการจนถึงขั้นทำให้แผนการเชื่อมโยงชะลอตัวในบางจุดสำคัญ นี้เผยให้เห็นความอ่อนแอของทางสายใหม่ใหม่ในพื้นที่อาเซียนตรงที่ว่าชาติสมาชิกจำนวนหนึ่งแสดงท่าทีเปิดใจต่อทางสายใหม่ใหม่อย่างที่หลายฝ่ายต้องการ แต่ก็บ่าเบียงที่จะเปิดทางให้แก่การพัฒนาตามพิมพ์เขียวของโครงการไปพร้อมกัน อาเซียนเป็นพื้นที่ที่ยังปรารถนาจะยกระดับตัวเองไปสู่ประเทศพัฒนาแล้วโดยไม่นับรวมสิงคโปร์ ข้อเสนอของจีนในการเชื่อมโยงย่อมเป็นหนทางที่เอื้อต่อชาติสมาชิกในสถานการณ์ที่ระบบเศรษฐกิจโลกกำลังซบเซา อันเนื่องมาจากวิกฤติการณ์อสังหาริมทรัพย์ในสหรัฐอเมริกา ดังนั้น การชะลอตัวของ

โครงการทางสายไหมใหม่ในหลายจุดในอาเซียนจึงบ่งบอกช่องว่างบางอย่างระหว่างทั้งสองฝ่ายและคำถามที่ตามมาคือทางสายไหมใหม่สำหรับอาเซียนจริงๆ แล้วคืออะไร

เพื่อความเข้าใจที่สอดคล้องกับสถานการณ์ บทความนี้เลือกนำเสนอเกี่ยวกับทางสายไหมใหม่ในภูมิภาคอาเซียนแต่จากมุมมองโดยรวมของอาเซียนเอง ประมวลจากชุดข้อมูลที่รวบรวมได้ ณ ปัจจุบันแล้วใช้วิธีวิเคราะห์เชิงบริบทเพื่ออธิบายส่วนของโครงการที่เป็นปัญหา รวมทั้งพิจารณาเงื่อนไขของทางสายไหมใหม่จากกรอบความสัมพันธ์เชิงอำนาจเพื่อชี้ให้เห็นถึงคุณลักษณะของตัวโครงการที่ควรค่าแก่การไตร่ตรอง กระทั่ง อาจชี้ให้เห็นถึงมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่ยังซ่อนเร้นอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างจีน-อาเซียนซึ่งควรให้ชุดค้น ทั้งนี้ เพื่อฉายภาพของทางสายไหมใหม่จากอีกมุมมอง

ความคืบหน้าของทางสายไหมใหม่ในอาเซียน ณ ค.ศ. 2018

ดังที่ได้กล่าวไว้ ความคืบหน้าของเส้นทางสายไหมใหม่ในอาเซียนเต็มไปด้วยปัญหามากมาย รายงานปัญหาที่ว่าสามารถสืบค้นได้จากข่าวท้องถิ่นหรือสำนักข่าวระหว่างประเทศ ตัวอย่างต่อไปนี้เป็นรายงานปัญหาที่นำเสนอในช่วง ค.ศ. 2018 ซึ่งทำให้ทราบสถานะของโครงการในภูมิภาคหลังจากประกาศใช้มาแล้ว 5 ปี

จากรายงานข่าวตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ *Bangkok Post* เรื่อง Belt Tightening โดย Parpart (2018 : online) ความต่อเนื่องบางอย่างของโครงการทางสายไหมใหม่สูญหายไปทั้ง ๆ ที่โครงการนี้ถือเป็นความหวังสำหรับอาเซียนมาอย่างเนิ่นนาน กรณีที่ชัดเจนคือประเทศไทย เพราะไทยขัดขึ้นแรงกดดันด้านการเงิน การค้า และค่าขอควบคุมเส้นทางของประเทศจีนมาโดยตลอด อีกกรณีได้แก่ ประเทศมาเลเซีย ที่เมื่อเปลี่ยนผ่านอำนาจไปสู่มีอานายกรัฐมนตรีคนใหม่คือ ดร.มหาธีร์ มุฮัมหมัด⁴ รัฐบาลกลับขอทบทวนความร่วมมือทางการเงินระหว่างกัน เพราะนายกรัฐมนตรีนายคนใหม่

4 ดร.มหาธีร์ เคยรับตำแหน่งผู้นำประเทศมาก่อนในช่วง ค.ศ. 1981-2003

เชื่อว่าไม่เป็นธรรมกับมาเลเซีย โดยความร่วมมือนี้ดำเนินการภายใต้คำสั่งอนุมัติของ นายนาจิบ ราซัค นายกรัฐมนตรีคนก่อนหน้า นอกจากนี้ ประเทศเมียนมาก็เป็นกรณี ตัวอย่างที่น่าสนใจ จากที่เคยอยู่ภายใต้การสนับสนุนของจีนมาตลอด เมียนมาตัดสินใจทบทวนโครงการทำเรื่อน้ำลิกมูลค่า 9 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ซึ่งผลักดันโดยรัฐบาลจีน การทบทวนมีเหตุมาจากความกังวลว่าทำเรือจะตกอยู่ในความควบคุมของจีนอย่างสมบูรณ์หากรัฐบาลเมียนมาไม่สามารถชดใช้หนี้จากการกู้ยืมได้ (Lim, 2018: online)

นอกจากนี้ การเข้ามาของทางสายใหม่ใหม่ยังไม่มีสัญญาณการมีส่วนร่วมจากคนในท้องถิ่นมากพอ ทั้งยังมีเรื่องของหนี้สินสาธารณะที่อาจพุ่งขึ้นสูงในประเทศอาเซียนเพราะการเชื่อมโยงต้องอาศัยเงินกู้ยืมเพื่อลงทุน นักวิจารณ์หลายคนเตือนว่าทางสายใหม่ใหม่อาจเป็นกับดักหนี้ (debt trap) และยกตัวอย่างประเทศลาวรวมทั้งประเทศศรีลังกาที่ทุ่มเทความร่วมมือให้แก่โครงการต่างๆ จนไม่สามารถหนีหนี้ซึ่งเป็นภาระผูกพันเกินตัวได้ (Parpart, 2018: online)

ลาวลงนามความร่วมมือสร้างทางรถไฟร่วมกับจีนมูลค่าสูงถึง 6,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือประมาณครึ่งหนึ่งของ GDP จนเป็นที่คาดการณ์ว่ารัฐบาลลาวกำลังอยู่ภายใต้แรงกดดันให้หาเงินมาเติมเต็มโครงการ มีทั้งที่กู้จากจีนและจากวิธีอื่น รายงานบางฉบับระบุว่ารัฐบาลลาวได้ทำการกู้ยืมเงินจาก China Exim Bank มาใช้จ่ายในโครงการพัฒนาที่เงินเป็นหัวหอม เช่น กู้เงิน 600 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ สำหรับโครงการพลังงานน้ำ หรือ 465 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ สำหรับก่อสร้างบริษัทดำเนินงานรางรถไฟพร้อมกัน (Hurley, Morris, and Portelance, 2018: 17) ศรีลังกาเป็นอีกประเทศที่กู้เงินมาใช้ไม่น้อยไปกว่าลาว แต่เงินที่กูมามีจำนวนมากเกินกว่าจะใช้คืนได้ รัฐบาลศรีลังกาจำใจยกท่าเรือ Hambantota ให้แก่จีนเพื่อขอปลดภาระหนี้ โดยทำเรื่องนี้เชื่อมโยงระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับทวีปยุโรป แอฟริกา และตะวันออกกลาง (Chellaney, 2017: online) ดังนั้น คำว่า “กับดักหนี้” ในสายตานักวิจารณ์จึงเต็มไปด้วยความมระแวงที่มีต่อจีน

ในการทำงานเดียวกัน หนังสือพิมพ์ *The Nation* (2018 : online) ได้นำรายงาน ชื่อ Bumps of Belt and Road Initiative in the Rear-View Mirror ของ Vincent Lingga ตีพิมพ์ใน *The Jakarta Post* มาเผยแพร่⁵ รายงานที่ว่าสะท้อนภาพรวมของโครงการ นั่นคือ แผนการเชื่อมโยงในหลายประเทศอาเซียนยังขาดการมีส่วนร่วมจากบริษัทและแรงงานท้องถิ่น ประเด็นความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของภูมิภาค และการกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึงยังไม่ชัดเจนเท่ากับความเสี่ยงเกี่ยวกับการจัดการหนี้สินรวมไปถึงผลประโยชน์ในทางภูมิศาสตร์ที่สนองตอบต่อประเทศจีน บทสรุปทั้งหมดมาจากการสังเกตในระยะที่ผ่านมาซึ่งทำให้พบลักษณะเด่นของโครงการว่างานเชื่อมโยงส่วนใหญ่สนับสนุนโดยธนาคารแห่งรัฐของจีน โดยมากเป็นเงินทุนระยะยาวแต่ดอกเบี้ยต่ำ แต่ถ้าปริมาณเงินมาก ภาระชดใช้ก็จะมากตามไปด้วย การลงทุนและการก่อสร้างส่วนใหญ่ก็กระทำโดยบริษัทจีน นาย Shinta Widjaja Kamdani รองประธานสภาการค้าและอุตสาหกรรมแห่งอินโดนีเซีย (Indonesian Chamber of Commerce and Industry) กล่าวว่าเกือบร้อยละ 90 ของโครงการที่ขับเคลื่อนโดยประเทศจีนได้รับการดูแลโดยบริษัทสัญชาติจีนเป็นหลัก

รายงานเศรษฐกิจโดย Jun & Qingqing (2018 : online) ซึ่งเผยแพร่ผ่านสำนักข่าว *Global Times* เลือกใช้ประโยค B&R Faces ASEAN Uncertainty หรือทางสายใหม่ใหม่กำลังพบกับความไม่แน่นอนในอาเซียนเป็นหัวเรื่อง เพราะพบว่าบริษัทที่ไปลงทุนต้องฝ่าฟันอุปสรรคมากมาย อย่างเช่น รัฐบาลมาเลเซียระงับโครงการสร้างรางรถไฟของบริษัท CCCC หรือ China Communication Construction Company ความยาว 688 กิโลเมตร การวางท่อแก๊สจำนวน 2 โครงการซึ่งสนับสนุนโดยธนาคารเพื่อการนำเข้าและส่งออกของประเทศจีน (Export-Import Bank of China) ก็ต้องระงับเช่นกัน ขณะที่เมียนมาเป็นอีกหนึ่งประเทศที่กำลังทบทวนแนวทางการยอมรับเงินลงทุนจากจีน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและการวางแผนของเมียนมา นาย

5 ไม่ปรากฏรายละเอียดอ้างอิงอื่น ๆ

โซ วิน ให้เหตุผลว่าเมียนมาได้เห็นตัวอย่างที่เกิดกับประเทศศรีลังกาแล้ว ศรีลังกา ยอมรับการลงทุนเกินขีดความสามารถจนต้องพบกับปัญหามากมาย

ความเป็นไปเหล่านี้ล้วนสะท้อนความคลั่งที่ภูมิภาคอาเซียนแสดงต่อ จีนในฐานะแกนนำการเชื่อมโยง อย่างไรก็ตาม การมองปัญหาไม่ควรจำกัดเฉพาะสิ่ง ที่เกิดกับคนท้องถิ่นเท่านั้น เพราะยังมีปัญหาที่ทางจีนเองก็ประสบจากการทำงาน ในท้องถิ่นด้วยเช่นกัน นั่นคือ บริษัทจีนที่ไปลงทุนตามประเทศต่างๆ ในอาเซียนขาด ประสบการณ์เชิงพื้นที่ ทำให้ต้องรับมือกับประเด็นทางกฎหมายหรือธรรมเนียมปฏิบัติ ที่มีความจำเพาะ บริษัทจีนยังต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ ความมั่นคงในประเทศต่างๆ ไม่น้อยกว่ากัน (The Nation, 2018 : online)

ปัญหาเชิงพื้นที่ในทัศนะฝ่ายจีนสามารถเข้าใจได้จากรายงานเผยแพร่ใน *South China Morning Post* เรื่อง Hong Kong's ICAC Chief Warns of Corruption in Belt and Road Countries โดย Leung (2018 : online) มีใจความว่า การคอร์รัปชัน ในพื้นที่ยุทธศาสตร์เป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับการเดินหน้าโครงการเชื่อมโยง คณะ กรรมการอิสระเพื่อปราบปรามการฉ้อฉล (Independent Commission against Corruption) ของจีนถึงขั้นประกาศความช่วยเหลือแก่คู่ค้าจีนในประเทศต่างๆ โดย คณะกรรมการฯ จะใส่ใจกับกลุ่มประเทศอาเซียนเป็นลำดับแรกเพราะนักธุรกิจ ฮ่อกงได้ไปลงทุนในภูมิภาคนี้จำนวนมาก แผนการเยี่ยมเยียนเพื่อสร้างความร่วมมือ สำหรับตรวจสอบความฉ้อฉลมุ่งไปยังประเทศอินโดนีเซีย เมียนมา มาเลเซีย เวียดนาม กัมพูชา และไทย บ่งบอกว่าประเทศกลุ่มนี้มีปัญหาเรื่องการติดสินบนเจ้าหน้าที่ซึ่งจะ บั่นทอนบรรยากาศการลงทุนแล้วจะส่งผลต่อแผนการเชื่อมโยงในระยะยาว

ณ จุดนี้ ชุดข้อมูลและข่าวสารข้างต้นแสดงถึงอุปสรรคที่กำลังชะลอของเส้น ทางสายใหม่ใหม่ กระทั่งอาจส่งผลให้โครงการล้มเหลวโดยสิ้นเชิงถ้าไม่มีการแก้ไขที่ ตอบสนองกับปัญหา บทวิเคราะห์จำนวนมากแทบจะมีฉันทามติว่าจริงๆ แล้วปัญหา

ใหญ่ของทางสายใหม่ใหม่ในอาเซียนคือการขาดความเข้าใจเชิงพื้นที่ของฝ่ายจีน ทำให้เกิดภาพของทางสายใหม่ใหม่ในทางลบหรือเต็มไปด้วยผลประโยชน์แก่จีนแต่ฝ่ายเดียว เมื่อความไม่เท่าเทียมกันโดดเด่นกว่าผลประโยชน์ร่วม การยอมรับความเป็นหุ้นส่วนจากภูมิภาคอาเซียนก็ย่อมอ่อนกำลังลงตามสัดส่วน

แม้กระนั้น หากนำความรู้เชิงบริบทมาพิจารณา ได้แก่ ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมในภูมิภาค สภาพการณ์ทางการเมืองระดับโลกซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของภูมิภาค ฯลฯ เหตุผลดังกล่าวอาจไม่ใช่ประเด็นเดียวที่ควรใช้อธิบายปัญหาความล่าช้าของโครงการ ทางสายใหม่ใหม่มีความซับซ้อน กระทั่งในมิติทางเศรษฐกิจเอง ก็ปรากฏกลไกมากมายให้ขบคิด บทวิเคราะห์ในส่วนถัดไปจึงมุ่งตีแผ่เงื่อนไขและปัจจัยความสำเร็จของทางสายใหม่ใหม่ในอาเซียนเพื่อตอบโจทย์ที่ได้ระบุไว้ในช่วงต้นของบทความ

บทวิเคราะห์ทางสายใหม่ใหม่ในภูมิภาคอาเซียน

บทวิเคราะห์ต่อไปนี้จะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ตอน แต่ละตอนอภิปรายลักษณะของทางสายใหม่ใหม่ในภูมิภาคอาเซียนจากมุมมอง (perspective) ด้านเศรษฐกิจสังคม และระบบโลก โดยมโนทัศน์รวบยอดของทางสายใหม่ใหม่ในอาเซียนนำเสนอในบทสรุปและข้อเสนอแนะซึ่งเป็นภาคส่วนสุดท้ายของบทความ

โครงการที่เกิดจากความคิดริเริ่มเพียงฝ่ายเดียว

ในความเห็นชิ้นหนึ่งของสำนักข่าว Channel News Asia โดย Camba & Yao (2018 : online) เสี่ยงวิจารณ์ทางสายใหม่ใหม่สามารถประมวลได้ทั้งหมด 5 ข้อ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) จีนไม่ใคร่ใส่ใจว่าผลสำเร็จของโครงการขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะทางของประเทศเป้าหมายอย่างไร หมายความว่ารัฐบาลจีนไม่ใคร่นำลักษณะทางพื้นที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบโครงการเพื่อให้เอื้อต่อความสำเร็จ

2) จีนยังไม่ได้ตระหนักมากพอว่าอัตราดอกเบี้ยของจีนจะสร้างผลกระทบต่อประเทศเป้าหมายอย่างไร เนื่องจากจีนพร้อมเสนอดอกเบี้ยต่ำและมีความยืดหยุ่นในการกู้-คืน นั่นเร่งเร้าให้เกิดภาวะกู้ยืมเพื่อใช้จ่ายในโครงการที่มีความเสี่ยงสูง บางโครงการอาจยากแก่การตรวจสอบ ทั้งยังทำให้เกิดการกู้ยืมที่ขาดความระมัดระวังได้ง่าย

3) บริษัทของจีนแสวงหาผลประโยชน์ในประเทศเป้าหมาย บางครั้งบริษัทเหล่านั้นขอเงินอุดหนุนจากรัฐบาลจีนมาใช้ในโครงการที่ตีค่าเกินราคาจริงของตัวเอง

4) จีนใช้ทางสายใหม่ใหม่เป็นข้อผูกมัดสำหรับความร่วมมือทางทหาร

5) จีนไม่เคยเสนอแผนรองรับในกรณีที่โครงการล้ม เพราะไม่มีหลักประกันว่าโครงการเชื่อมโยงของจีนจะบรรลุผลอย่างบริบูรณ์

ทั้ง 5 ข้อเป็นเสียงวิจารณ์ลักษณะของโครงการที่พบเห็นได้ทั่วไป น่าสนใจที่คำวิจารณ์เหล่านี้สะท้อนวิธีคิดที่จีนใช้ในการดำเนินงานเชื่อมโยงซึ่งสามารถฉายสถานะของทางสายใหม่ใหม่ในภูมิภาคอาเซียนได้ดี กล่าวคือ จีนยึดหลักคิดที่กำลังนำความมั่งคั่งมาให้ภูมิภาคอาเซียน หรือก็คือ ผลสัมฤทธิ์ของทางสายใหม่ใหม่ในสายตาจีนจะมาจากการกระจายเม็ดเงินที่จีนได้เพียรสะสมในรูปของเงินออมไปยังประเทศคู่ค้าตามเส้นทางก่อน แล้วนั่นจะกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนตามมาซึ่งจะสมประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ดังนั้น จีนจึงละเอียดถี่ถ้วนจริงจังเชิงพื้นที่ที่ควรใช้ประกอบการวางแผนและใส่ใจปัจจัยอื่นๆ เช่น ความรู้สึกของประชาชนในพื้นที่ น้อยกว่าที่ควร

วิธีคิดแบบนี้เห็นได้ชัดจากในกรณีของประเทศไทย รัฐบาลจีนมองว่าอาเซียน โดยเฉพาะประเทศไทยมีความสำคัญในเชิงของการเชื่อมโยงทางทะเล เนื่องจากเป็นทางผ่านระยะต้นๆ ของเรือเดินสมุทรในการส่งสินค้าจากจีนไปยังตะวันออกกลาง แอฟริกา และยุโรป จีนเชื่อว่าเส้นทางเดินเรือในอาเซียนจะช่วยลดความตึงเครียดที่มีระหว่างกันเพราะสามารถสร้างผลตอบแทนทางการค้าได้ดี และเพื่อให้ผลตอบแทน

ดูน่าสนใจมากขึ้น จีนเสนอให้มีการขุดคลองคอคอดกระที่จังหวัดระนองและชุมพร เพราะจะช่วยเปิดทางให้เรือขนาดใหญ่และขนาดเล็กย่นระยะเวลาเดินทางไปยังเป้าหมายได้มากถึง 7 วัน โดยจะมีเรือเดินทางจากจีนผ่านคลองไม่น้อยกว่า 2,000 ลำ (ส่วนเศรษฐกิจภาค, สำนักงานภาคเหนือ, ม.ป.ป. : 4) คนในพื้นที่คือทั้งจังหวัดชุมพรและระนองให้การตอบรับแนวคิดการขุดคลอง เพราะเห็นว่าจะสร้างผลประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นอย่างมหาศาล หลายคนเชื่อว่าคลองจะก่อให้เกิดอุตสาหกรรม แล้วมีการจ้างงานตามมา (กอแก้ว จันทร์กิงทอง และคณะ, 2016 : 7-8)

แต่คลองคอคอดกระเป็นประเด็นที่อ่อนไหวเกินไปสำหรับคนไทยทั้งประเทศ ในขณะที่จีนจะให้ความสนับสนุนขุดคลอง⁶ คนไทยนอกพื้นที่จำนวนไม่น้อยมองว่าจีนกำลังใช้ข้ออ้างเรื่องเศรษฐกิจในการพัฒนาคลองเพื่อยึดเป็นฐานการค้าของตัวเอง

คลองคอคอดกระเป็นเรื่องที่มีความสำคัญระดับชาติ การวิจัยเรื่องคลองไทย โดยดลหทัย จิรวิวรรธน์ (2559: 1-2) เสนอว่าการขุดคลองจำเป็นต้องทำศึกษาแบบถอดบทเรียนจากกรณีคลองอื่นๆ ที่คล้ายกัน เช่น คลองสุเอซ คลองปานามา และให้หลายภาคส่วนร่วมกันประเมิน ข้อเสนอนี้สอดคล้องกับกระแสความเห็นของคนไทยจำนวนมากเพราะประวัติศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่าการเดินเรือเป็นเรื่องระหว่างประเทศ คลองลัดเส้นทางสำคัญ สามารถชักนำให้เกิดสงครามได้ อย่างในวิกฤตการณ์คลองสุเอซ ค.ศ. 1956 ก็เริ่มจากคำประกาศของรัฐบาลประเทศอียิปต์ระบุให้คลองสุเอซเป็นสมบัติของชาติ จากนั้นไม่นาน อิสราเอล อังกฤษ และฝรั่งเศสตัดสินใจส่งกองกำลังเข้ามาควบคุมเส้นทางเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตัวเอง ในรายงานของ Office of Archives and History (1988 : 1) ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดของ NSA (National

6 ในรายงานเรื่อง โครงการขุดคลองไทยสมุทรทางเศรษฐกิจ ... ใครได้ประโยชน์ ระบุว่า หลังจากพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ลงนาม MOU ไทย-จีนพร้อมข่าวว่าจีนและไทยตกลงที่จะพัฒนาคลองไทยร่วมกัน ในวันที่ 15 พฤษภาคม 2015 โฆษกกระทรวงต่างประเทศจีนได้ปฏิเสธว่ารัฐบาลจะไม่เกี่ยวข้องใดๆ ทั้งหมดเป็นเพียงการพูดคุย หากเกิดขึ้นจริง คลองไทยเป็นเรื่องของการขับเคลื่อนโดยเอกชน

Security Agency) ของสหรัฐอเมริกา ฝ่ายความมั่นคงของสหรัฐอเมริกาไม่ได้รับรู้ล่วงหน้าแม้แต่น้อยเกี่ยวกับการใช้กำลังของพันธมิตรทั้ง 3 ในการแก้ปัญหาเรื่องคลอง ทำให้เกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับนโยบายระหว่างประเทศในขณะนั้น

กรณีของไทยอาจจะไม่ต่างกัน ความกลัวที่แฝงมากับคลองคือคลองกลายเป็น ขบวนการความรุนแรง ยิ่งในยุคปัจจุบันซึ่งขบวนการแบ่งแยกดินแดนยังไม่จางหายไป การขุดคลองจะยิ่งสั่นคลอนความมั่นใจเรื่องเอกภาพของภูมิภาค รวมทั้งไปถึงการ ชักนำให้มหาอำนาจแสดงกำลังเพื่อคุมเส้นทาง นอกจากนี้ ยังมีความกลัวเรื่องของสิ่ง แวดล้อม ความไม่มั่นใจเรื่องการกระจายผลกำไรจากค่าธรรมเนียมผ่านคลอง เป็นต้น ความข้อนี้ไม่ปรากฏว่าจีนได้ใส่ใจมากนักน้อยอย่างไร มีเพียงกล่าวถึงผลประโยชน์ที่จะได้ จากการลงมือขุดคลองเป็นหลัก

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลจีนได้พยายามคลายความกังวลให้แก่อาเซียนหลายครั้ง เพื่อให้สมาชิกอาเซียนมีความมั่นใจในโครงการ อย่างสุนทรพจน์โดยนายฮวง ซีเหลียน ซึ่งดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตจีนประจำอาเซียน ระบุว่าสิ่งที่จีนต้องการมีเพียงแค่ กระชับความสัมพันธ์กับอาเซียนเพื่อประโยชน์ร่วมทั้งสองฝ่าย โดยเน้นความสัมพันธ์ ในด้านการค้า การเงิน การเชื่อมโยง ประชาชน นโยบาย และที่กำลังเพิ่มเข้ามาคือ นวัตกรรมด้านเทคโนโลยีรวมทั้งระบบอีคอมเมิร์ซ (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 2018 : 1-3) การตอกย้ำแถลงการณ์เช่นนี้ไม่ได้ เกิดขึ้นเพียงครั้งหรือสองครั้ง ทว่ากระทำอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในช่วงที่การแข่งขัน ระหว่างมหาอำนาจตึงเครียดมากขึ้นเรื่อยๆ แต่ความสงสัยในตัวโครงการก็ไม่เคยลด ลงไปจากมโนสำนึกของชาติอาเซียนด้วยวิถีปฏิบัติของจีนยังสะท้อนมุมมองเดิมๆ คือเป็นผู้ส่งออกความเจริญแก่ภูมิภาคและไม่ปรากฏการปรับแก้แผนงานให้ตรงกับ เงื่อนไขของประเทศสมาชิก เท่ากับว่าโครงการทางสายไหมใหม่ไม่ได้ตอบโจทย์ของ ท้องถิ่นอย่างเต็มที่ ยังผลให้ปฏิริยาความร่วมมือจากประเทศอาเซียนไม่เผยออกมา อย่างเต็มที่เช่นเดียวกัน

การยอมรับจากภาคประชาชนอ่อนกำลัง

นอกจากการลงทุนแล้ว ทางสายใหม่ใหม่ในแผนของจีนคือการสานความสัมพันธ์ภาคประชาชนระหว่างจีนและประชาคมอาเซียน เนื่องจากเห็นว่าความสัมพันธ์ที่ดีจะเกื้อหนุนให้โครงการมีความมั่นคง ในทางกลับกัน หากทั้งสองฝ่ายมีความแนบแน่นทางการค้าและเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมจะแข็งแกร่งขึ้นจนนำไปสู่ความไว้วางใจระหว่างกันในระยะยาว แล้วนั้นจะรังสรรค์สันติภาพหรือความมั่นคงในภูมิภาคได้ (Siphana, 2016 : 3) เพื่อให้เป้าประสงค์ข้อนี้บรรลุผล จีนได้ขับเคลื่อนโครงการส่งออกวัฒนธรรม มุ่งสร้างความเข้าใจระหว่างกันกับประเทศคู่ค้าโดยเฉพาะประเทศตามแนวเส้นทาง โครงการอันหนึ่งที่โดดเด่นคือการตั้งสถาบันขงจื่อในประเทศต่างๆ รวมทั้งในอาเซียน

โครงการก่อตั้งสถาบันขงจื่อได้รับผิดชอบโดยสำนักส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาจีนนานาชาติ หรือ Hanban (ฮั่นป๋ัน) มีสำนักงานใหญ่ที่กรุงปักกิ่ง ทำหน้าที่ดำเนินการเรียนการสอนภาษาจีนโดยไม่แสวงผลกำไร รวมทั้งทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม (สถาบันขงจื่อเส้นทางสายใหม่ทางทะเล, ม.ป.ป. : ออนไลน์) ตั้งแต่ ค.ศ. 2017 เป็นต้นมา จีนได้จัดตั้งสถาบันขงจื่อมากถึง 31 แห่งและศูนย์วัฒนธรรมจีนราว 4 แห่งในประเทศไทย สิงคโปร์ ลาว และกัมพูชา (Parameswaran, 2017: online) แต่การกระจายตัวของสถาบันขงจื่อไม่ได้สร้างเพียงความเข้าใจระหว่างจีนและประชาคมโลกเท่านั้น ยังนำมาซึ่งแรงต่อต้านจากสถาบันการศึกษาหลายๆ แห่งในเวลาเดียวกันด้วย แรงต้านนี้เกิดจากความกังวลเรื่องอิสรภาพในทางวิชาการ เพราะเป็นที่ชัดเจนว่าสถาบันขงจื่อได้รับทุนสนับสนุนมากกว่า 1,000 ล้านดอลลาร์ฯ จากรัฐบาลจีนเพื่อก่อตั้งในสถานศึกษาของเจ้าบ้าน เนื้อหาทางวิชาการจึงมีลักษณะของการควบคุมโดยพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศจีน (Switzer, 2017 : iii)

อย่างไรก็ตาม ไม่ปรากฏรายงานว่าแรงต้านสถาบันขงจื่อเกิดในอาเซียนด้วย

หรือไม่ แต่หากนำผลสัมฤทธิ์ของสถาบันขงจื่อมาเทียบเคียงกับปัญหาในภูมิภาคอาเซียน จะพบว่าสถาบันขงจื่อไม่ได้มีอิทธิพลถึงขนาดที่ช่วยกำหนดการรับรู้ทางสายใหม่ในด้านบวกของประชาชนในท้องถิ่น เพราะตัวสถาบันขงจื่อเองไม่ได้พุ่งตรงไปเรื่องการปรับภาพลักษณ์เชิงบวกให้แก่ทางสายใหม่ใหม่ แต่เน้นเรื่องความคุ้นเคยกับภาษาและวัฒนธรรมจีนซึ่งยังคงจำกัดอยู่ในวงแคบ ขณะที่หลายสถาบันการศึกษาในอาเซียนยังคงให้ความสำคัญแก่การเรียนภาษาอังกฤษ ญี่ปุ่น เกาหลี เท่ากับหรืออาจจะมากกว่าภาษาจีน โดยเฉพาะภาษาอังกฤษที่ถูกยกให้เป็นเครื่องมือสำคัญในการฉีกประชาคมอาเซียน (Waterworth, 2016 : 163) ทั้งหมดนี้ทำให้น้ำหนักของทางสายใหม่ใหม่ไม่ได้เป็นไปในทางสร้างสรรค์สำหรับประชาชนอาเซียนมากเท่าที่ควร

นอกจากนี้ โครงการทางสายใหม่ใหม่ในระยะที่ผ่านมาเต็มไปด้วยภาพของการลงทุน การกักขัง และการสร้างระบบสาธารณูปโภคเพื่ออำนวยความสะดวกเชื่อมโยงเป็นหลัก ภาพที่เด่นชัดเป็นความร่วมมือระหว่างรัฐต่อรัฐ การมีส่วนร่วมของเอกชนโดยเฉพาะขนาดกลางและเล็กยังไม่ทรงพลังเพียงพอ อย่างในแถลงการณ์ร่วมระหว่างจีน-อาเซียน วันที่ 13 พฤศจิกายน ค.ศ. 2017 แผนการเสริมสร้างการเชื่อมโยงมีด้วยกันทั้งหมด 9 ข้อ ส่วนหนึ่งของแผนการว่าด้วยเรื่องของการกระตุ้นภาคเอกชนและประชาชนให้มีส่วนร่วมในงานนี้ ได้แก่ ข้อ 7 ผลักดันให้สถาบันวิชาการแสดงบทบาทในการสานสัมพันธ์ให้มากขึ้น หรือ ข้อ 8 ผลักดันให้ภาคเอกชนของทั้งสองฝ่ายมีพื้นที่ในการลงทุน การก่อสร้าง และปฏิบัติการด้านสาธารณูปโภค (The ASEAN Secretariat, 2017 : 2-3) แต่ข้อที่เหลือเป็นการกล่าวโดยรวม มุ่งเน้นความร่วมมือระหว่างประเทศ เมื่อมองภาพใหญ่ การเชื่อมโยงในภูมิภาคอาเซียนจึงยังขาดความชัดเจนว่าประชาชนระดับกลางและล่างจะได้ประโยชน์อะไร ขณะที่เนื้อหาของโครงการเน้นเรื่องระดับมหภาคที่เป็นการพัฒนากิจกรรมคมนาคม หรือ การลงทุนข้ามชาติ การจ้างงานที่เกิดจากการลงมือพัฒนาดังกล่าวยังไม่ปรากฏเป็นตัวเลขเผยแพร่สู่สาธารณชน ทั้งยังไม่ปรากฏว่าจีนได้ใช้ยุทธศาสตร์ที่เด่นชัดอันใดเพื่อช่วยย้ภาพการ

มีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้การยอมรับเงินขาดพลังสนับสนุน แล้วส่งผลไปสู่เรื่องความก้าวหน้าของทางสายใหม่ใหม่ไปในตัว

ข้อสรุปดังกล่าวจะชัดเจนมากขึ้นหากดูกรณีของญี่ปุ่นเป็นตัวอย่าง ด้วยภาพของญี่ปุ่นในแง่เศรษฐกิจไม่ต่างอะไรไปจากผู้นำของฝูงหงส์ตามแนวคิดฝูงหงส์บิน (flying geese) กล่าวคือการจัดการเศรษฐกิจของญี่ปุ่นช่วยกำกับทิศทางของประเทศในอาเซียน เนื่องจากญี่ปุ่นถือเป็นประเทศที่ก้าวหน้าที่สุดในด้านเทคโนโลยีและเป็นคู่ค้าหลักรวมทั้งเป็นแหล่งเงินกู้โดยตรงของอาเซียน ไม่ว่าจะญี่ปุ่นไปทางไหน อาเซียนก็จะไปทางนั้นดุจดั่งฝูงหงส์ที่บินไปในทิศทางเดียวกัน (Widodo, 2016 : 37) การที่ภาพของญี่ปุ่นแตกต่างไปจากจีนเช่นนี้สามารถอธิบายได้หลายทาง วิทยุพันธ์ุ พจนะลาวัณย์ (2015 : 43) ยกกรณีคือประเทศไทยกับการยอมรับญี่ปุ่นว่ามาจากอิทธิพลซึ่งปรากฏในรูปของสิ่งที่เรียกว่า “การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม” มาอย่างเนิ่นนาน มีสินค้า การ์ตูน เกม ขนม ของเล่น และอาหาร หากพิจารณาเนื้อความทางประวัติศาสตร์จะพบว่าญี่ปุ่นเองก็เคยเผชิญกับกระแสต่อต้านไม่น้อยไปกว่าจีน ในช่วง ค.ศ. 1960-1970 ภูมิภาคอาเซียนเต็มไปด้วยความระแวงระวังเกี่ยวกับบทบาททางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่น่าพาให้หลายชาติขาดดุลการค้าและประสบปัญหาด้านการชำระเงิน กระแสชิงชังญี่ปุ่นเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางจนทำให้ญี่ปุ่นต้องออกแบบยุทธศาสตร์การทูตทางวัฒนธรรม ได้แก่ โครงการแลกเปลี่ยนบุคคล โครงการความช่วยเหลือแบบให้เปล่า (Saikaw Thipakorn, 2013 : iv) แต่หากมองไปที่ยุทธศาสตร์ระยะยาว ญี่ปุ่นส่งออกสื่อบันเทิงสำหรับเด็กและเยาวชนมายังภูมิภาคอาเซียนเพื่อสร้างความคุ้นเคยจนเกิดภาวะญี่ปุ่นนิยมในประชากรรุ่นเยาว์ เมื่อประชากรรุ่นนี้เติบโตขึ้น ความคลางแคลงเกี่ยวกับบทบาททางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นก็แทบไม่เหลือให้เห็นในวาทกรรมใดๆ

กลับมาที่กรณีของจีน ทางสายใหม่ใหม่ขาดการสร้างแรงสนับสนุนคล้ายกับของญี่ปุ่น สถานะของจีนจึงไม่ต่างจากญี่ปุ่นในช่วงของการเล่นบทบาทเชิงรุกทาง

เศรษฐกิจใหม่ๆ แต่การต่อต้านจีนปรากฏในรูปของความเห็นผ่านเทคโนโลยีออนไลน์ และข่าวสารเชิงลบในโลกโซเชียลมีเดียมากกว่าจะประท้วงอย่างเป็นทางการจะเป็นลักษณะสังคม facebook ห้องสนทนาต่างๆ รวมทั้ง twitter ดารดาษาไปด้วยเรื่องราวอันไม่สร้างสรรค์เกี่ยวกับจีนมากมายรวมไปถึงภาพของการเชื่อมโยงในฐานะภัยคุกคามทางเศรษฐกิจ กรณีสวนกล้วยที่ลาวกลายเป็นตัวอย่างคลาสสิก เนื้อหาที่แบ่งปันกันในภาคประชาชนคือจีนทุ่มทุนปลูกกล้วยในลาว แต่ราคาที่ต้องจ่ายไปคือการยึดพื้นที่เกษตรของจีนที่มาพร้อมกับสารเคมีอันตรายมากมาย ภาพของจีนจึงพัฒนาไปเป็นนายทุนผู้กระหายกำไร

เพราะฉะนั้น การเข้ามาของจีนจึงยังขาดปัจจัยทางวัฒนธรรมที่จะช่วยลดความหวั่นเกรงอิทธิพลของจีนในพื้นที่ หรือก็คือยุทธศาสตร์อำนาจอ่อน (soft power) ของจีนยังไม่ทรงพลังเท่ากับของญี่ปุ่น

อำนาจอ่อนหมายถึงการสร้างสัมพันธ์กับต่างชาติโดยใช้แรงดึงดูดและศิลปะการโน้มน้าวมากกว่าพึ่งพากำลังบังคับ ตามที่ Singh and MacDonald (n.d. : 4) ได้อธิบายไว้ อำนาจอ่อนต้องเดินหน้าด้วยความร่วมมือจากผู้เล่นทั้งภาครัฐและเอกชนต่างๆ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้แก่ประเทศอื่นผ่านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์การทูตทางวัฒนธรรมและสื่อบันเทิงสำหรับเยาวชนของญี่ปุ่นคืออำนาจอ่อนอย่างหนึ่ง ถ้าหากพิจารณาให้ทางสายใหม่ใหม่เป็นอำนาจอ่อนตามหลักการข้อนี้ จะพบว่าทางสายใหม่ใหม่ไม่ใช่อำนาจอ่อนที่อยู่ได้ด้วยตัวเองเพราะมีความกังวลเรื่องผลประโยชน์ทางธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง ทางสายใหม่ใหม่จึงต้องพึ่งพาท่านอำนาจอ่อนอย่างอื่นร่วมด้วยเพื่อขยายการยอมรับจากภาคประชาชน

อิทธิพลจากภายนอก

ถ้ามองจากภาพกว้าง ความย้อนแย้งของทางสายใหม่ใหม่มาจากปัจจัยภายนอกโดยเฉพาะอิทธิพลของญี่ปุ่น สหรัฐฯ และชาติพันธมิตรอื่นๆ ชาติเหล่านี้สร้าง

ทางเลือกสำหรับอาเซียน หรือ อย่างน้อยชะลอความร่วมมือระหว่างอาเซียนและจีน ในบริบทของการเชื่อมโยง ในบางมุมมอง อิทธิพลจากภายนอกถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้ทางสายใหม่ในอาเซียนไม่ประสบผลเท่าที่เคยตกลงไว้

ทางเลือกอย่างแรกที่ควรกล่าวถึงคือยุทธศาสตร์ FOIP (Free and Open Indo-Pacific) ซึ่งเกิดจากการประสานกันของสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และออสเตรเลีย ยุทธศาสตร์ FOIP ว่าด้วยความร่วมมือในเอเชียแปซิฟิกและกินพื้นที่ไปทางตะวันตกจนถึงเขตแดนของทวีปแอฟริกา มีพื้นฐานมาจากความกังวลที่มีต่อประเทศจีนในเรื่อง ข้อขัดแย้งแถบทะเลจีนใต้ ประกาศใช้โดยนายกรัฐมนตรีนเรนทรา โมดี ของอินเดียใน ค.ศ. 2016 โดยอินเดียได้รับข้อเสนอให้มีส่วนร่วมในยุทธศาสตร์นี้ด้วย (Lee, 2018 : online) เชื่อว่าการเชิญอินเดียมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างขุมพลังที่จะต่อรองจีนในพื้นที่ เป้าหมาย แต่เมื่อประกาศแล้ว กระแสตอบรับจากชาติอาเซียนต่อ FOIP มีทั้งที่ไม่ชัดเจนและค่อนข้างไปทางปฏิเสธ สองชาติที่แสดงตัวว่าใส่ใจกับยุทธศาสตร์นี้ประกอบไปด้วย เวียดนามและอินโดนีเซียเท่านั้น ขณะที่ชาติสมาชิกที่เหลือให้ความสำคัญแก่ปฏิบัติการของ จีนพร้อมทั้งเสนอให้ใช้แผนอื่นในการเจรจาแก้ปัญหาเรื่องความขัดแย้งแทน

อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจ FOIP ในเชิงความมั่นคงในทะเลจีนใต้อาจไม่ครอบคลุมลักษณะของตัวยุทธศาสตร์ทั้งหมด ตามบทสรุปของ International Cooperation Bureau (2017 : 2-3) ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงการต่างประเทศของญี่ปุ่น ญี่ปุ่นตั้งใจจะวางตัวเองให้เป็นเสาหลักของการเชื่อมโยงระหว่างภูมิภาค โดยอ้างว่าจะช่วยเชื่อมโยงชาติต่างๆ เพื่อนำประชาชาติสู่สันติภาพและความร่วมมือระยะยาว กำหนดให้ความสงบ มั่นคง และมั่งคั่งของประชาคมโลกเป็นเป้าหมาย ญี่ปุ่นเลือกใช้ยุทธศาสตร์ FOIP ซึ่งจะผลักดันให้ญี่ปุ่นพัฒนาความเชื่อมโยงระหว่างทวีปเอเชียกับทวีปแอฟริกาด้วยวิธีการอย่างเช่น ช่วยปรับปรุงมาตรฐานต่อต้านการก่อการร้าย รักษาความมั่นคงตามพื้นที่ ช่วยเหลือผู้ลี้ภัย วางแผนตอบโต้กลุ่มหัวรุนแรง และช่วยเหลือประเด็นทางกฎหมายระหว่างประเทศ นั้นหมายความว่า

ว่า FOIP นำเสนอในฐานะทางเลือกของการสร้างมิตรสัมพันธ์ระหว่างทวีปคล้ายกับทางสายไหมใหม่ของจีน แต่ FOIP ชูเรื่องของสันติภาพท่ามกลางความไม่ลงรอยกันระหว่างชาติพันธุ์และความเชื่อ แม้ FOIP จะไม่อาจสร้างกระแสเทียบเคียงทางสายไหมใหม่ได้ FOIP ก็ส่งผลต่อความคืบหน้าของการเชื่อมโยงในทางอ้อมเพราะทำให้ชาติอาเซียนเลือกที่จะสร้างสมดุลทางอำนาจระหว่างจีนและชาติเศรษฐกิจอย่างญี่ปุ่นมากกว่าจะยอมตามจีนในทุกเรื่อง

FOIP เป็นเพียงหนึ่งในยุทธศาสตร์หลัก ญี่ปุ่นยังประกาศอีก 2 ยุทธศาสตร์ควบคู่กันไป ได้แก่ หนึ่ง การพัฒนาตามหลัก SDGs ซึ่งรวมเรื่องความมั่นคงมนุษย์เข้าไปด้วย สอง การทูตทางเศรษฐกิจพ่วงด้วยการเติบโตเชิงคุณภาพในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (International Cooperation Bureau, 2017: 4-5) อย่างแรกกำหนดให้ญี่ปุ่นเสนอความช่วยเหลือประเทศหุ้นส่วนในการร่างแผนพัฒนาชาติตามหลัก SDGs⁷ พร้อม ๆ กับสร้างทรัพยากรมนุษย์ ทั้งยังต้องมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้านสุขภาพ สตรี และการศึกษา ร่วมกับปฏิบัติการส่งเสริมวิธีป้องกันภัยธรรมชาติและปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อย่างหลังระบุให้ญี่ปุ่นแสดงบทบาทใน 4 ด้าน คือ 1) พัฒนาสิ่งแวดล้อมทางธุรกิจและส่งเสริมระบบสาธารณสุขปโภคระดับคุณภาพ 2) ช่วยเหลือการขยายตัวของธุรกิจขนาดกลางเล็กหรือรัฐบาลท้องถิ่นในต่างแดน 3) เผยแพร่ระบบและเทคโนโลยีของญี่ปุ่นในเวทีนานาชาติ และ 4) พัฒนาทรัพยากรบุคคลในภาคอุตสาหกรรม แม้ญี่ปุ่นระบุเนื้อหาแผนการอย่างกว้างๆ แต่แผนที่แสดงขอบเขตการทำงานของญี่ปุ่นเผยว่าพื้นที่เป้าหมายล้วนแวดล้อมประเทศจีนทางตอนใต้รวมไปถึงฝั่งตะวันตก

นอกจากญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกาคือคู่แข่งสำคัญของจีนที่มุ่งแสดงอิทธิพลในพื้นที่อาเซียนจนส่งผลกระทบต่อแผนการเชื่อมโยงไม่มากนักน้อย ความสัมพันธ์สหรัฐอเมริกา

7 ประเด็น SDGs มีรายละเอียดเพิ่มเติมซึ่งอยู่ในหัวข้อย่อยสุดท้าย ความขัดแย้งกับแนวโน้มการพัฒนาของโลก

และเงินจริงๆ แล้วอยู่ในสถานะหุ้นส่วนควบคู่กับปฏิบัติการทางการเมืองที่ไม่แสดงออกอย่างประเจิดประเจ้อ บทบาทของทั้งสองประเทศจึงมีทั้งสอดประสานและเติมไปด้วยความตึงเครียด จากมุมมองของสหรัฐอเมริกา การเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนเป็นไปอย่างรวดเร็วและอาจจะส่งผลเสียในแง่ของการแย่งชิงผลประโยชน์ส่วนใหญ่ไปในที่สุด แต่หากกล่าวจากอีกมุมมอง อิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีนที่กำลังโตวันโตคืนและนโยบายทางการค้าที่จีนใช้มีผลกระทบต่อสหรัฐอเมริกาในสองทาง ในทางบวก จีนกลายเป็นตลาดขนาดใหญ่สำหรับสหรัฐอเมริกาในการส่งสินค้าออกไปขาย แต่ในทางลบ จีนยังคงปฏิเสธระบบตลาดเสรีอย่างเต็มรูปแบบซึ่งจะเป็นภัยคุกคามแก่ผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาเอง เพราะระบบกึ่งตลาดเสรีของจีนสร้างนโยบายทางอุตสาหกรรมที่เอื้อแก่ธุรกิจจีนและทำให้สหรัฐอเมริกาสูญเสียทรัพย์สินทางปัญญา โดยไม่สามารถแก้ไขอะไรได้ (Morrison, 2018 : summary)

ในแง่นี้ อาเซียนกลายเป็นพื้นที่ทางยุทธศาสตร์สำหรับสหรัฐอเมริกาในการดำเนินอิทธิพลของจีน เพื่อรักษาอาเซียน สหรัฐอเมริกาช่วยอาเซียนดูแลการพัฒนาในพื้นที่สำคัญๆ รวมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์ของสองฝ่ายให้แข็งแกร่งมากกว่าเดิม ในช่วงต้นของการเข้ามาของจีนในรูปของการเชื่อมโยง สหรัฐอเมริกาได้ยื่นข้อเสนอบางอย่างให้แก่อาเซียนในรูปของกรอบการปฏิบัติงานชุดใหม่ ได้แก่ การอำนวยความสะดวก การเพิ่มพูนความสามารถในบรรดาชาติสมาชิกอาเซียนเพื่อแก้ปัญหารายได้ประชากรตกต่ำ ทั้งสองข้อสามารถนำไปใช้เพื่อสร้างข้อตกลงทางการค้าและเตรียมชาติสมาชิกอาเซียนให้พร้อมสำหรับเขตเศรษฐกิจ TPP หรือ Trans-Pacific Partnership (Petri and Plummer, 2014 : 52-53) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่สหรัฐอเมริกายุคประธานาธิบดีบารัค โอบามาสร้างสรรคขึ้น TPP ว่าด้วยการค้าของประเทศสองฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก สามารถลดความสำคัญของทางสายไหมใหม่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกได้ในระดับหนึ่ง

แต่บทบาทของสหรัฐอเมริกาในเรื่องนี้ก็กลับสูญหายไปหลังจากที่นายโดนัลด์

ทรัมป์ สาบานตนรับตำแหน่งผู้นำในเดือนมกราคม ค.ศ. 2017 ประธานาธิบดีทรัมป์ ถอนตัวจากการก่อตั้งเขตเศรษฐกิจ TPP ด้วยมองว่าไม่ใช่ภารกิจหลักของรัฐบาล กระนั้น TPP ก็ยังคงเดินหน้าด้วยความพยายามของชาติที่สนใจ มีบรูไน เวียดนาม สิงคโปร์ และมาเลเซียตัดสินใจร่วมลงนามในที่สุด (Council on Foreign Relations, 2018 : online)

แม้สหรัฐอเมริกาจะประกาศว่าจะแสดงท่าทีลดทอนความใส่ใจต่อชาติสมาชิกอาเซียน นั้นไม่ได้หมายความว่ารัฐบาลสหรัฐอเมริกาจะปล่อยให้อาเซียนหันไปจับคู่กับจีนในเรื่องการเชื่อมโยง เพราะความสัมพันธ์สหรัฐอเมริกากับอาเซียนยังรากลึกมานานโดยเฉพาะช่วงหลังสงครามเย็น มีหลักฐานแสดงว่าทั้งสองฝ่ายยังคงหากลไกส่งเสริมการค้าระหว่างกัน ขณะที่ทางสหรัฐอเมริกาเองยังหามาตรการช่วยเหลืออาเซียนในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจผ่านองค์กรตัวแทนต่างๆ และทั้งสองฝ่ายยังได้เพิ่มพูนความร่วมมือทางทหารระหว่างกันอีกด้วย (Hang, 2018 : 69) ตัวอย่างของเรื่องนี้ได้แก่ การซ้อมรบร่วมทางทะเลที่ใหญ่ที่สุดในโลกชื่อ RIMPAC (Rim of the Pacific Exercise) ซึ่งกำหนดจัดซ้อมทุก 2 ปี โดยใน ค.ศ. 2018 ปรากฏว่ามีชาติสมาชิกอาเซียนจำนวนไม่น้อยตัดสินใจส่งเรือรบและ/หรือนายทหารเข้าฝึก ได้แก่ เวียดนาม ไทย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย⁸ ทั้งหมดซ้อมรบในฮาวาย มีชาติมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำร่วมกับออสเตรเลียและแคนาดา (CH 7 News, 2561 : ข่าว) ความร่วมมือของประเทศอาเซียนใน RIMPAC ชี้ว่าอาเซียนยังมองสหรัฐอเมริกาเป็นอีกหุ้นส่วนสำคัญ สหรัฐอเมริกาจึงเป็นเสมือนทางเลือกสำหรับอาเซียนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจรวมไปถึงการพัฒนาในสาขาอื่นๆ เมื่อรวมประเทศอย่างญี่ปุ่นเข้ามาด้วยแล้ว ทางสายใหม่ใหม่ไม่ใช่โอกาสเดียวที่อาเซียนพึงมี

8 แต่จากข้อมูลอย่างเป็นทางการ สิงคโปร์เป็นอีกหนึ่งชาติอาเซียนที่ร่วมในการซ้อมรบครั้งนี้เช่นกัน

ความขัดแย้งกับแนวโน้มการพัฒนาของโลก

เหตุผลสุดท้ายของความย้อนแย้งของทางสายใหม่ใหม่ในอาเซียนคือพัฒนาการทางสังคมเทคโนโลยี (socio-technological development) ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม เมื่อสหัฐวรรษใหม่เต็มไปด้วยเรื่องของเทคโนโลยีการสื่อสารทุกประเทศอาเซียนจึงได้วางแผนพัฒนาระบบข้อมูลสมัยใหม่พร้อมนำสังคมไปสู่ยุคแห่งความรู้ข้ามพรมแดน ตารางต่อไปนี้แสดงแผนพัฒนาด้านเทคโนโลยีข่าวสารครั้งสำคัญ

ประเทศ	แผนการพัฒนา
บรูไน	ประกาศแผน National IT 2000 ใน ค.ศ. 1999
ฟิลิปปินส์	ประกาศแผน IT21 Action Plan for the 21 st Century ใน ค.ศ. 1998
เมียนมา	ประกาศแผน ICT Master Plan ฉบับที่ 1 และ 2 ใน ค.ศ. 2001 และ 2004 ตามลำดับ
กัมพูชา	ประกาศให้ ค.ศ. 2020 ทั่วทั้งประเทศเข้าถึงเทคโนโลยีด้านข้อมูลข่าวสาร
อินโดนีเซีย	ประกาศใช้กฎหมายเพื่อสร้าง e-government และปฏิวัติการสื่อสารโทรคมนาคมใน ค.ศ. 1999
ลาว	ประกาศแผน Lao E-Government Action Plan 2006 ใน ค.ศ. 2006
มาเลเซีย	ประกาศแผน Public Sector ICT Strategic Plan 2011-2015 ใน ค.ศ. 2011
สิงคโปร์	ประกาศแผน E-Gov 2015 ใน ค.ศ. 2011
ไทย	ประกาศแผน ICT Master Plan ฉบับที่ 1 และ 2 ใน ค.ศ. 2001 และ 2009 ตามลำดับ
เวียดนาม	ประกาศโครงการ E-Government ใน ค.ศ. 2000

ที่มา Srisakdi Charmonman and Pornphisud Mongkhonvanit (2014: 2-5)

เมื่อข้อมูลข่าวสารไม่ใช่เรื่องยากจะเข้าถึง อาเซียนจึงมีโอกาสด้านแข่งขันอันเกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์มากกว่าที่เคย ได้แก่ แสงหาธรรมชาติ มุ่งเน้นการพัฒนาทางสังคมเศรษฐกิจที่เป็นธรรม ส่งเสริมจรรยาบรรณสำหรับสาธารณชน ฯลฯ ดังนั้น การพัฒนาทางเทคโนโลยีข่าวสารช่วยให้สังคมได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับการทำงานของภาครัฐ หรือ สร้างเสียงเรียกร้องสำหรับเรื่องต่างๆ ได้มากกว่าเดิมโดยไม่ต้องพึ่งการชี้แจงจากสื่อมวลชน กล่าวได้ว่า เทคโนโลยีสมัยใหม่โดยเฉพาะด้านข่าวสารทำให้ชาติในอาเซียนปัจจุบันไม่เหมือนในอดีตที่รัฐกุมการรับรู้แทบทุกอย่าง เพราะทุกภาคส่วนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มากขึ้น มีส่วนร่วมในทางความเห็นมากขึ้น การตัดสินใจของรัฐจึงต้องขึ้นกับกระแสสังคมไม่มากก็น้อย และทางสายใหม่ใหม่จะเป็นที่ยอมรับหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าสังคมจะมองอย่างไร

ในแง่นี้ การพัฒนาอย่างยั่งยืนคือประเด็นที่สังคมส่วนใหญ่โดยเฉพาะกลุ่มปัญญาชนใช้ประเมินแนวทางพัฒนายุคใหม่ หากทางสายใหม่ใหม่จะตั้งมั่นในอาเซียนได้ ต้องมีสัญญาณว่าจะสามารถนำอาเซียนไปสู่ความอย่างยั่งยืนในทุกมิติได้อย่างไร

เหตุที่ประเด็นความยั่งยืนกลายเป็นกระแสล่าสุดเพราะการพัฒนาในยุคสมัยก่อนนำไปสู่ความเสื่อมโทรมในหลายทาง ทั้งธรรมชาติ การเงิน วัฒนธรรม ฯลฯ ทุกประเทศจำเป็นต้องคำนึงถึงการพัฒนารูปแบบอื่นที่ไม่ส่งผลทำลายล้าง จากรายงาน *2017 Report on the Sustainable Development of Chinese Enterprises Overseas* (2017 : executive summary) สมาชิกสหประชาชาติได้มาประชุมกันในเมืองนครนิวยอร์กใน ค.ศ. 2015 เพื่อทำข้อตกลงเรียกว่า “2030 Agenda” หรือ “Transforming Our World : The 2030 Agenda for Sustainable Development” เพื่อระบุให้การพัฒนายุคสมัยใหม่มุ่งเป้าความยั่งยืนและบรรลุสิ่งที่การพัฒนาในยุคสมัยก่อนไม่สามารถทำได้ การประชุมนี้มีผู้นำจากทั่วโลกราว 193 ประเทศเข้าร่วม ทุกประเทศเริ่มมองเห็นอนาคตในแนวทางคล้ายกัน เพราะความแห้งแล้ง สงคราม ความยากจน โรคระบาด ฯลฯ ยังคงปรากฏให้เห็นอย่างดาษดื่น สาระ

ของการพัฒนาในยุคต่อไปจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงโลกไปสู่ปลายทางแห่งความสร้างสรรค์ (UNDP, n.d. : 3) ทำให้จับลงด้วยแนวคิด SDGs (Sustainable Development Goals) หรือ เป้าการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งมีด้วยกันทั้งสิ้น 17 ข้อดังในตาราง

1.ขจัดความยากจน	7.การเข้าถึงพลังงานที่ทันสมัย	13.ต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
2.ขจัดความหิวโหย เกษตรยั่งยืน	8.การเติบโตเศรษฐกิจที่ยั่งยืน	14.อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล
3.สุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี	9.พัฒนาอุตสาหกรรม นวัตกรรม และโครงสร้างพื้นฐาน	15.การจัดการระบบนิเวศทางบก
4.การศึกษาเท่าเทียมและทั่วถึง	10.ลดความเหลื่อมล้ำ	16.สังคมเป็นสุข
5.ความเท่าเทียมทางเพศ	11.เมืองปลอดภัย	17.สร้างความเข้มแข็งในระดับสากล
6.การจัดการน้ำและสุขาภิบาล	12.การผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน	

ที่มา กองแผนงานและประเมินผล (ม.ป.ป. : 1)

ในอาเซียน แนวคิด SDGs เป็นรูปเป็นร่างผ่านการสื่อสารข้ามพรมแดน โดยญี่ปุ่นประกาศตนเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาพร้อมจะแสดงบทบาทนำพาอาเซียนไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของ SDGs แม้การตอบรับจากภาครัฐในอาเซียนยังคลุมเครือ แต่มุมมองภาคประชาชนล้วนไร้ซึ่งเสียงปฏิเสธ แต่ประเด็นคือเมื่อ SDGs เริ่มเป็นเรื่องสำคัญสำหรับสังคมอาเซียน ภาพของทางสายใหม่ใหม่มาพร้อมกับแนวทางอะไรที่สอดคล้องกับแนวคิด SDGs บ้างหรือไม่ เพราะ SDGs กลายเป็นมาตรฐานชีวิตให้แก่โครงการทางสายใหม่ใหม่ในตัว

ข้อความที่จีนแสดงออกมาในส่วนที่เกี่ยวกับ SDGs เต็มไปด้วยความพยายามที่จะควบคุมให้โครงการทางสายไหมใหม่สอดคล้องกับ 2030 Agenda โดยการสำรวจบริษัทของจีนที่ดำเนินงานในต่างแดนพบว่าหลายบริษัทยึดหลักเกณฑ์การพัฒนาอย่างยั่งยืนแทบจะไม่ขาดตกบกพร่อง เช่น สร้างระบบจัดการที่ปลอดภัยและเป็นผลดีต่อสุขภาพมนุษย์ ให้ความสำคัญแก่พนักงานในพื้นที่ที่นักธุรกิจจีนไปลงทุน ใส่ใจตลาดของชาติที่ไปลงทุน ให้น้ำหนักแก่ทัศนคติของคนในท้องถิ่น พยายามลดการทำลายสิ่งแวดล้อม ฯลฯ (2017 Report on the Sustainable Development of Chinese Enterprises Overseas, 2017 : executive summary)

อย่างไรก็ตาม นี่คือผลการสำรวจที่ออกในรูปของรายงานวิจัย ข่าวสารและการรับรู้ของคนในพื้นที่ที่กลับแตกต่างออกไป การศึกษาโดย Junchi (2017 : 164-166) ชี้ว่าทางสายไหมใหม่ยังเป็นปัญหาในเชิงของการรับรู้ในแทบทุกพื้นที่ สังคมมองว่าทางสายไหมใหม่จะนำมาซึ่งความไม่เท่าเทียมทางตลาด หมายความว่าสินค้าจากจีนจะทำยอดขายได้มากกว่าสินค้านำเข้าจากประเทศหุ้นส่วนแล้วนั้นจะเป็นการทำลายตลาดของประเทศคู่ค้าโดยปริยาย ภาพของทางสายไหมใหม่ยังเต็มไปด้วยความทะเยอทะยานทางภูมิรัฐศาสตร์โลกของจีน คำว่า “การค้าการลงทุน” ที่จีนพรำนำเสนอแก่คู่ค้าไม่ได้ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือมากเท่าใด สุดท้ายคือการครอบงำภาคธุรกิจจากจีนโดยรัฐบาลจีนซึ่งจะทำให้ภาคธุรกิจของประเทศคู่ค้าเสียเปรียบเนื่องจากไม่มีความสนับสนุนในระดับเดียวกันจากรัฐ โดยภาพทั้งหมดนี้ค่อนข้างเด่นชัดในการรับรู้ของอาเซียนรวมทั้งส่วนอื่นๆ ของโลก ขณะเดียวกันทางสายไหมใหม่สำหรับอาเซียนก็เน้นเพียงจุดขาย ได้แก่ การเชื่อมโยงและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้ดูไม่ต่างไปจากการพัฒนาตามหลักตลาดเสรี (Free Market Economy) ที่นำโดยสหรัฐอเมริกา ยุคหลังสงครามเย็น และการพัฒนาแนวทางนี้ได้สร้างวิกฤตมากมายในรอบทศวรรษที่ผ่านมา เพราะยึดหลักการลงทุนตามกระแสตลาดโดยไม่ใส่ใจผลเสียหายใด ๆ ทั้งในภาคการเงิน อสังหาริมทรัพย์ การผลิต และอื่นๆ ก่อให้เกิดปัญหาอย่างเช่น เศรษฐกิจ

ฟองสบู่ การทำลายวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ดังนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นในห้วงคำนึงของอาเซียนย่อมไม่พ้นความสงสัยในผลสัมฤทธิ์ของโครงการ เท่ากับว่าทางสายไหมใหม่สำหรับอาเซียนยังไม่ใช่แนวทางที่จะสร้างผลลัพธ์ตรงกับหลักคิดแห่งความยั่งยืน

เหนืออื่นใด จีนจำเป็นต้องแสดงให้เห็นว่าทางสายไหมใหม่จะเป็นสิ่งทดแทนระบบเศรษฐกิจเดิมได้อย่างไร เพราะการเข้าร่วมทางสายไหมของอาเซียนไม่ได้มาจากรื่องโอกาสทางการค้าการลงทุนอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องการต่อร่องระหว่างประเทศอาเซียนยังแสวงหาหนทางสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจแบบใหม่ที่จะแทนหนทางเดิมในระยะยาว จากบทความวิชาการชื่อ “One Belt-One Road Initiative” and ASEAN Connectivity: Synergy Issues and Potentialities โดย Jetin (2017 : 15) โครงการทางสายไหมใหม่ดูเหมือนเป็นสิ่งสำคัญสำหรับประชาคมอาเซียน เพราะทางสายไหมใหม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะฉีกทวีปเอเชียให้เป็นปึกแผ่นพร้อมกับสานสัมพันธ์ทวีปเอเชียกับส่วนอื่นๆ ของโลก ความเป็นปึกแผ่นหมายถึงโอกาสการค้าการลงทุน แต่จีนจำเป็นต้องคำนึงถึงโครงการขนาดอื่นๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวโยงกับการค้าระหว่างประเทศหรือผลประโยชน์ทางยุทธศาสตร์ของจีนแต่สามารถสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นเป้าหมายด้วย เพราะนั่นจะช่วยกระจายความน่าเชื่อถือให้แก่ตัวโครงการแล้วจะตามมาด้วยแรงสนับสนุนอย่างล้นหลาม และทั้งอาเซียน ทั้งจีนจะสามารถถักทวงกำไรจากความร่วมมือระหว่างกันได้เป็นอย่างดี

สรุป

เนื่องจากโครงการทางสายไหมใหม่ในอาเซียนได้รับการกล่าวถึงในฐานะโอกาสของการพัฒนาเศรษฐกิจไปสู่ความมั่งคั่ง ภาพที่ออกมาจึงเต็มไปด้วยผลประโยชน์และทางออกจากรักตักความยากจน แต่เมื่อโครงการเริ่มเดินหน้าอย่างเป็นรูปธรรม ความร่วมมือบางอย่างจากภายในภูมิภาคกลับกลายเป็นปัญหาจนทำให้โครงการเผชิญกับความล่าช้าในหลายจุด โครงการทางสายไหมใหม่ในอาเซียนตกอยู่ในภาวะย่ำแย่

แย้งจนสร้างประเด็นสงสัยว่าทางสายใหม่ใหม่จะยังคงเป็นโอกาสสำหรับประชาคมอาเซียนอย่างที่เราเข้าใจอยู่หรือไม่ หรือได้เปลี่ยนสถานะไปเป็นสิ่งควรระวังอย่างเช่นภัยคุกคามทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

เพื่อตอบคำถามข้างต้น ข้อมูลข่าวสารและมุมมองทางวิชาการเกี่ยวกับทางสายใหม่ใหม่ในอาเซียนถูกนำมารวมเข้าไว้ด้วยกันเพื่อสร้างบทวิเคราะห์ปัญหาของโครงการ นั้นทำให้พบว่าปัญหาของทางสายใหม่ใหม่ในอาเซียนสามารถอธิบายได้ใน 4 ทางด้วยกัน ประกอบไปด้วย

1) ความเป็นโครงการที่เกิดจากความคิดริเริ่มของจีนเป็นหลัก ทำให้เงินขาดความเข้าใจเชิงพื้นที่และไม่ได้ปรับโครงการให้ตอบรับกับความต้องการในพื้นที่

2) ความอ่อนด้อยในแง่ของเสียงสนับสนุนภาคประชาชนอันเกิดจากยุทธศาสตร์การสร้างภาพลักษณ์ที่ไม่เข้มแข็งเมื่อเสียงสนับสนุนไม่มีกำลังมากพอ แรงขับเคลื่อนโครงการก็ลดลงไปจากที่ควร

3) การก่อกวนในทางอ้อมจากภายนอกอาเซียนผ่านยุทธศาสตร์ความร่วมมือที่นำเสนอโดยชั่วคราวข้าม

4) ภาพลักษณ์การพัฒนาที่ไม่เด่นชัดด้านความยั่งยืน โดยเฉพาะในยุคสมัยใหม่ซึ่งสังคมไม่ได้เรียกร้องแค่เรื่องเศรษฐกิจ แต่รวมถึงความเหมาะสมของยุทธวิธีพัฒนา

อย่างไรก็ตาม หากสืบค้นข่าวสารในอีกด้าน จะพบว่าปฏิภณที่ชาติสมาชิกอาเซียนตอบสนองแก่จีนในเรื่องของความเชื่อมโยงก็ได้สูญหายไปทั้งหมด การตอบรับโครงการทางสายใหม่ใหม่ยังคงปรากฏให้เห็นเป็นระยะ ดังนั้น ทางสายใหม่ใหม่ในมนทัศน์ของอาเซียนจึงยังไม่ใช่ทั้งโอกาสที่ต้องคว้าไว้ (must-grab opportunity) อย่างที่นำเสนอในขบปีแรกของการดำเนินงานและไม่ใช่ภัยคุกคาม (threat) ขนาดที่อาเซียนต้องล้มเลิกความร่วมมืออย่างสิ้นเชิง สำหรับอาเซียน ทางสายใหม่ใหม่

เป็นคล้ายกับทางเลือกชั่วคราว (temporary option) ในช่วงของการรอยความเปลี่ยนแปลง

ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมา ทางสายใหม่ใหม่สำหรับอาเซียนอาจเป็นเพียงเครื่องมือทางความสัมพันธ์ระหว่างภูมิภาค โดยอาเซียนต้องการใช้ทางสายใหม่ใหม่ต่อกองกับข้ออำนาจเก่าคือค่ายทุนนิยมนำโดยสหรัฐอเมริกาและข้ออำนาจใหม่คือคลื่นทางเศรษฐกิจลูกล่าสุนัขนำโดยจีน อนาคตของทางสายใหม่ใหม่จึงอาจพบกับปลายทางอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 ข้อต่อไปนี้

1) อาเซียนระงับความร่วมมืออย่างสมบูรณ์เมื่อพบทางเลือกที่ดีกว่าจากมหาอำนาจอื่นหรือกระทั่งจากภายในอาเซียนเอง แต่ปลายทางข้อนี้ยังไม่เด่นชัดเพราะข้ออำนาจเดิมยังคงเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจถดถอยอันเป็นเหตุจากระบบการเงินแบบเก่าที่ติดวังวนกู้ยืมจนเกิดภาวะหนี้สินเกินตัวและการเข้ามาของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ส่งผลต่อการจ้างงาน

2) อาเซียนเดินหน้าความร่วมมืออย่างเต็มกำลังเมื่อทางสายใหม่ใหม่ปฏิบัติรูปแบบจนสามารถคลายความซับซ้อนใจของชาติสมาชิก ซึ่งข้อนี้ได้ส่งสัญญาณออกมาบ้างแล้ว อย่างในการประชุม Thailand-China Business Forum 2018 จีนระบุว่า จะลดเงื่อนไขการเข้าถึงตลาดของจีนให้น้อยลงเพื่อสร้างแรงดึงดูดนักลงทุนจากไทย (กรุงเทพธุรกิจ, 2561 : ออนไลน์)

3) อาเซียนปล่อยให้สถานการณ์เดินหน้าไปเช่นเดิมโดยไม่เร่งความร่วมมือหรือทำให้สถานการณ์ตึงเครียด แต่เพื่อซื้อเวลาไปเรื่อยๆ จนกว่าจุดเปลี่ยนสถานการณ์จะปรากฏ

อย่างไรก็ตาม ปลายทางทั้ง 3 ข้อมาจากการมองอาเซียนในรูปของประชาคมที่ยึดมั่นแนวทางดำเนินงานร่วมกัน ในข้อเท็จจริง อาเซียนอาจไม่คงเอกภาพการตัดสินใจดังที่แสดงออกในหลายกรณี เป็นไปได้ว่าปฏิกิริยาตอบรับทางสายใหม่ใหม่จะแปร

เปลี่ยนไปตามความพอใจของชาติสมาชิก มีทั้งยินดีกับความเชื่อมโยง ให้ความร่วมมือพอประมาณเพื่อรักษาความสัมพันธ์ และให้ความร่วมมือเพียงน้อยนิดตามแต่สถานการณ์ อาเซียนจึงยังเป็นพื้นที่ที่ต้องคาดหวังเพราะไม่มีแรงบังคับให้ต้องชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

บทความนี้เป็นเพียงบทความวิชาการที่ใช้การเรียบเรียงข้อมูลเชิงอาณาบริเวณศึกษาและวิธีพิจารณาส่วนบุคคล มโนทัศน์ที่นำเสนอจึงทำหน้าที่ประหนึ่งคำอธิบายทางเลือกจากในหลายๆ ชุดคำอธิบาย ควรที่จะมีการชูดค้นข้อมูลเพิ่มเติม หรืออภิปรายปัญหาของโครงการในมิติอื่น เช่น การสร้างภาพของโครงการโดยสื่อต่างประเทศ การต่อยอดข่าวสารในทางบวกหรือลบ ฯลฯ หรืออาจยกระดับไปสู่การวิจัยอย่างเข้มข้นเพื่อนำเสนอความคืบหน้าสำหรับประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนและทางสายใหม่ใหม่เพื่อให้ได้ภาพเชิงลึกและครอบคลุมมากที่สุด

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กองแผนงานและประเมินผล. ม.ป.ป. *เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ... เพื่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ดี*. กรุงเทพฯ : กรมควบคุมมลพิษ.

กอบแก้ว จันทร์กิงทอง และคณะ. 2559. *ผลกระทบและความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการชุดคลองไทย (คอคอดกระ)*.

กรุงเทพฯ : บริษัท คิงส์แลนด์ (ประเทศไทย) จำกัด.

ดลหทัย จิรวีวรรณ. 2559. *คลองไทย: ประเด็นที่ต้องพิจารณา และการเตรียมความพร้อมด้านกฎหมาย*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

“ไทย-จีน’ ผนึกความร่วมมือดันเป้ายอดการค้า 1.4 แสนล้านดอลลาร์.” 2561. *กรุงเทพธุรกิจ*, 25 สิงหาคม, <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/811240>.

ธนิต โสรัตน์. 2560. *เอกสารการประชุม กมธ.คมนาคม สนช. เรื่อง โครงการชุดคลองไทยสมุทรทางภาพทางเศรษฐกิจ...ใครได้ประโยชน์ โดย คณะกรรมาธิการคมนาคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัญญัติแห่งชาติ (สนช.).

โบ เหลืองทอง. 2561. “อาเซียน-ไทย ร่วมฝึกซ้อม RIMPAC.” *รายงานพิเศษ* ช่อง 7HD. กรกฎาคม 23.

ปิยนุช พิวด์เหลือง. 2559. “‘อาเซียน’ศูนย์กลาง เส้นทางสายใหม่ใหม่.” *โพสต์ทูเดย์*, 13 กรกฎาคม, เข้าถึงเมื่อ 30 กรกฎาคม 2561. <https://www.posttoday.com/aec/scoop/442792>.

ภิญญพันธ์ พงนะลาวัณย์. 2558. “พลวัตของการกลายเป็นท้องถิ่นของ “ความเป็น

ญี่ปุ่น” ในประเทศไทยตั้งแต่ทศวรรษ 2520.” *วารสารญี่ปุ่นศึกษา* 32(2):27-46.

“วิศวกรชาวจีนเดินหน้าสร้างเส้นทางสายไหม 2.0.” 2561. *Science: Illustrated*, สิงหาคม, 44-47.

สถาบันขงจื่อเส้นทางสายไหมทางทะเล. ม.ป.ป. “สถาบันขงจื่อในประเทศไทย.” เข้าถึงเมื่อ 6 สิงหาคม 2561. <http://www.dpu.ac.th/msrci/about.php>.

สำนักงานภาคเหนือ ส่วนเศรษฐกิจภาค. ม.ป.ป. *เส้นทางสายไหม...ยุทธศาสตร์การขยายอิทธิพลของจีนต่อเศรษฐกิจโลก*. กรุงเทพฯ : ธนาคารแห่งประเทศไทย.

สำนักเอเชีย แอฟริกา และยุโรปตะวันออก. 2558. *จีนกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ภายใต้แผนพัฒนาเส้นทางสายไหม ใหม่*. สืบค้น 30 กรกฎาคม 2561. <http://www.dtn.go.th>

ภาษาอังกฤษ

Camba, Alvin A, and Kuek Jia Yao. 2018. “Commentary: China’s Belt and Road Initiative Paved with Risks, Red Herrings and Rent-Seeking Behaviour.” *Channelnewsasia*, Accessed July 30 2018. <https://www.channelnewsasia.com/news/commentary/china-belt-road-initiative-risk-red-herring-rent-seeking-10475036>.

Chellaney, Brahma. 2017. “Sri Lanka the Latest Victim of China’s Debt-Trap Diplomacy.” *Asia Times Holdings Limited*, Accessed August 13 2018. <http://www.atimes.com/article/sri-lanka-latest-victim-chinas-debt-trap-diplomacy/>.

- Council on Foreign Relations. 2018. "What Is the Trans-Pacific Partnership (TPP)?" *Council on Foreign Relations*, Accessed August 19. <https://www.cfr.org/background/what-trans-pacific-partnership-tpp>.
- Hang, Nguyen Thi Thuy. 2018. "The U.S.-ASEAN Relations: An Overview." *Slovak Journal of Political Sciences* 18 (1):69-83.
- Hurley, John, Morris, Scott, and Portelance, Gailyn. 2018. *Examining the Debt Implications of the Belt and Road Initiative from a Policy Perspective, CGD Policy Paper 121*. Washington DC: Center for Global Development.
- International Cooperation Bureau. 2017. *Priority Policy for Development Cooperation FY 2017*. Tokyo: MOFA.
- Jetin, Bruno. 2017. "One Belt-One Road Initiative" and ASEAN Connectivity: Synergy Issues and Potentialities. Gadong: Institute of Asian Studies, Universiti Brunei Darussalam.
- Jun, Xie, and Chen Qingqing. 2018. "B&R Faces ASEAN Uncertainty" *Global Times*, June 7. Accessed August 19, 2017. <http://www.globaltimes.cn/content/1109689.shtml>.
- Junchi, Ma. 2017. "The Challenge of Different Perceptions on the Belt and Road Initiative." *CIRR XXIII* 78:149-168.
- Lee, John. 2018. "ASEAN Must Engage over Maritime Security." *Nikkei Inc.* Accessed August 19. <https://asia.nikkei.com/Opinion/ASEAN-must-engage-over-maritime-security>.

- Leung, Christy. 2018. "Hong Kong's ICAC Chief Warns of Corruption in Belt and Road Countries." *South China Morning Post*, July 3. Accessed July 30, 2018. <https://www.scmp.com/news/hong-kong/hong-kong-law-and-crime/article/2153483/hong-kongs-icac-chief-warns-corruption-belt>.
- Lim, Linette. 2018. "Growing Doubts over China's Belt and Road Projects in Southeast Asia." *Channel NewAsia*, August 13. Accessed December 19, 2018. <https://www.channelnewsasia.com/news/asia/belt-and-road-growing-doubts-projects-southeast-asia-10612242>
- Morrison, Wayne M. 2018. *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States*. Washington, D.C.: Congressional Research Service.
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 2018. Speech by Ambassador Huang Xilian at China-ASEAN Belt and Road Business Forum. Beijing.
- Office of Archives and History. 1988. *The Suez Crisis: A Brief Comint History (U)*. edited by National Security Agency. Maryland: Central Security Service.
- Parameswaran, Prashanth. 2017. "China Plays Up ASEAN Confucius Institute Presence With Laos Project." *The Diplomat*, October 6.
- Parpart, Erich. 2018. "Belt Tightening." *Bangkok Post*, 30 July Business News. Accessed July 30, 2018. <https://www.bangkokpost.com/>

business/news/1512518/belt-tightening.

Petri, Peter A., and Michael G. Plummer. 2014. *ASEAN Centrality and the ASEAN-US Economic Relationship*. Hawaii: East-West Center.

Report on the Sustainable Development of Chinese Enterprises Overseas. 2017. Beijing: Chinese Academy of International Trade and Economic Cooperation (Ministry of Commerce of the People's Republic of China), Research Centre of the State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council of the People's Republic of China, and United Nations Development Programme China.

Singh, J.P., and MacDonald, Stuart. n.d. *Soft Power Today: Measuring the Influences and Effects*. Edinburgh: The Institute for International Cultural Relations, School of Social and Political Science, The University of Edinburgh.

Siphana, Sok. 2016. Strategies Oerspective on the One Belt, One Road and ASEAN: Aievements, Challenges, Opportunities and Future Direction. In *Expert Commentary*, edited by ASEAN Advisory Subject Matter Experts. Singapore: ZICO Advisory.

Srisakdi Charmonman, and Pornphisud Mongkhonvanit. 2014. "Information Technology Preparation to Enter ASEAN Community." *International Journal of the Computer, the Internet and Management* 22 (2):1-6.

Switzer, Andrew. 2017. "The Consequences of Confucius Institutes:

Understanding the Opposition.” Master, Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences, Georgetown University.

The ASEAN Secretariat. 2017. *Joint Statement between ASEAN and China on Further Deepening the Cooperation on Infrastructure Connectivity*. Jakarta ASEAN.org.

“Bumps of Belt and Road Initiative in the Rear-View Mirror.” 2018. *The Nation*, July 6. <http://www.nationmultimedia.com/detail/opinion/30349420>.

Thipakorn, Saikaew. 2013. “Japan’s Cultural Diplomacy in Thailand, 1970s-1980s.” PhD, Thai Studies Center, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.

UNDP. n.d. *Sustainable Development Goals. United Nations Development Programme*, <http://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html>

Waterworth, Peter. 2016. “Teaching English in ASEAN: The Voices of English Teachers in ASEAN Nations “ *Indonesian Journal of Applied Linguistics* 5 (2):154-166.

Widodo, Tri. 2016. “Business Sector in Japan-ASEAN Relations.” In *Japan-ASEAN: Business and Cultural Relations*, edited by Saikaew Thipakorn and Thanayod Lopattananont, 29-73. Bangkok: ASEAN Studies Center (Chulalongkorn University), Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University, and Japan Foundation

